

Våre nære diakonihistorie:

Kamp om posisjoner ¹

AV TELLEF RAUSTØL

På slutten av 1960-åra i begynnelsen av 1970-åra utspant det seg et intents hektisk kirkelige engasjement for å få løst viktige diakonale spørsmål. Initiativet til å få nedsatt en kommisjon for å få utredet forskjellige aspekter vedrørende diakonien ble tatt av Det norske diakonforbund (DNDF). Aarflotkommisjonens forståelse av diakoni som «Kirkens omsorg for mennesker i nød» ble et samlingspunkt².

I denne kronikken skal vi se nærmere på prosessen bak opprettelsen av Aarflotkommisjonen og den betydning kommisjonens forståelse av diakoni fikk for prinsippdiskusjonen om diakoni på 1970-tallet.

Proessen bak prosjektet

På begynnelsen av 1970-åra var det en sterk omformingsprosess på det diakonale felt i kirke og samfunn. Problemene sto i kø for å bli løst. En ansatt diakoniarbeider i hver menighet. Utdanningsbehovet skulle kartlegges. Mulighetene for å få gjennomført et ønsket utdanningsprogram samt vigslings-spørsmål og lønsspørsmål for diakonene skulle avklares.³

Aarflotkommisjonen ble oppnevnt i 1973. Uklare diakonale spørsmål og en sterk omformingsprosess på det diakonale felt i kirke og samfunn på begynnelsen av 1970 åra var bakgrunnen for oppnevnelsen. «Midt i en tid da alt synes å flyte i de diakonale spørsmål kommer denne komitéoppgaven som den beste jule- og nyttårgave vi kan få». (H.J. Finnback i «Diakonos» nr. 2/73).

Spørsmålet om å få nedsatt en kommisjon for å få utredet forskjellige aspekter vedrørende

diakonien ble tatt opp av Det norske diakonforbund. Det var daværende nestformann i DNDF, Kjell Henrik Henriksen, som på et hovedstyremøte i august 1971 la fram tanken om et slikt arbeid. Bakgrunnen for at Henriksen tok opp saken var at det utfra hans vurdering ikke forelå noe seriøst, samlet teologisk arbeid omkring diakoni i kirken. Alle famlet i blinde. Dette var spesielt ille for dem som var satt til å utøve diakoni i kirken.

Henriksens intensjon var at utredningen skulle finne sted i Diakonforbundets regi. Et slikt arbeid ville kunne gi forbundet et ideologisk innhold og muligens en ny diakonal identitet – ble det fremhevet. Etter drøftelser internt i DNDF kom man i mai 1972 fram til at man ville be Diakonirådet om å opprette en slik kommisjon. Diakonirådet arbeidet da videre med saken og rettet i november 1972 en hensetting til Kirkerådet om å opp-

nevne en kommisjon til å utrede og belyse diakonien fra en rekke synspunkter. Kirkerådet innså på sitt møte i desember 1972 «betydningen av at man nå søker en prinsipiell avklaring når det gjelder selve diakonibegrepet både utfra teologiske og kirkeorganisasjonelle synspunkter.»

Kirkerådet var da i tvil om kommisjonsformen var den rette for denne oppgaven. Diakonirådet ble bedt om å drøfte saken på nytt for å finne hvilken form og hvilket omfang utredningen burde få.

Etter en intern avklaringsrunde ønsker Diakonirådet at det skulle bli et utredningsarbeid. Følgende personer ble bedt om å tiltre en utredningskomité om diakoni: (DR-sak 3/73 «Diakonikommisjon»)

- ★ Dosent Andreas Aarflot (formann)
- ★ Fakultetslektor Torleiv Austad
- ★ Konsulent diakon Hans Olav Almås
- ★ Domprost Andreas Grasmo
- ★ Sykepleielærer, diakonisse Anny Langeland
- ★ Sosialsjef, diakon Lars Taule⁴

Mandatet for komiteen var: «Å utrede diakonien fra teologisk, historisk, kirkehistorisk og utdanningsmessig synspunkt». Navnet på komiteen ble bestemt å være «utredningskomite om diakoni» – idet man ønsket en

utredning omkring de problemkompleks som framkom av mandatet.

Utfra nærmere drøftinger med den foreslåtte formann for utredningskomiteen ble saken tatt opp til ny vurdering i mai 1973. Det opprinnelige prosjektmiljøet strandet. Det ble et forskningsprosjekt for en arbeidsgruppe bestående av lærere fra Menighetsfakultetet, Diakonhjemmet og Diakonihøgskolen. Prosjektet ble forankret i Menighetsfakultetet og lærermiljøet der. Menighetsfakultetet var svært interessert i å være med i et prosjekt om diakoni og kirke. Prosjektets leder, Andreas Aarflot fikk derfor denne arbeidsoppgaven som endel av sitt arbeidsforhold på Menighetsfakultetet. Han tok selv kontakt med de aktuelle teologene som han ønsket å knytte til prosjektet og søkte i den sammenheng om å få til en så bred teologisk sammensetning som mulig. Ifølge biskop Aarflot var det tilfeldig at det ble en så klar teologisk profil på arbeidet.

Parallelt med og som en konsekvens av Aarflotkommisjonens arbeid var det en omfattende diakonidebatt i ulike fora og i forskjellige sammenhenger. Det var behov for en enda nærmere klargjøring av diakoniens mål og midler. Sosialetiske utfordringer om abortdebatten, verdikonflikter og uro på enkelte utdanningsinstitusjoner var med å påskynde behovet for en slik klargjøring.

Sundvoldenkonferansene i 1977 og 1978 ble arrangert med tanke på å innby sentrale personer til videre samtale omkring de omfattende og vanskelige problemene som knyttet seg til diakoniens liv og arbeid i kirke og samfunn. I invitasjonen til konferansen i 1977 ble det knyttet direkte forbindelseslinjer til Aarflotkommisjonens arbeid: «Med denne konferansen ønsker Diakonirådet å innby til samtale

omkring de omfattende og vanskelige problemer som knytter seg til diakoniens liv og arbeid i kirke og samfunn. I mange forskjellige fora foregår arbeid med avklaring av disse spørsmål. Diakonirådet har tidligere tatt initiativ til en utredning av diakoniens problemer, gjennom «Aarflotkommisjonen».

Noe av motivet var også å forsøke å bidra til at alle de som stod spørrende og famlende overfor diakoniens problemer i hverdagen, kunne få konkret hjelp til å ta standpunkter og finne veien videre. En tok ikke sikte på en fornyet debatt på prinsipielt teologisk plan, men ønsket å drøfte hvilke praktiske konsekvenser teologiske prinsipper får i den diakonale praksis. Det andre hovedforedraget ble da holdt av overlege dr. med. cand. theol. Atle Roness om «Diakoniens problemer sett fra praktisk/hverdagslig synspunkt».

Prosessen i kirkelige organer og DNDF's rolle i arbeidet med å få etablert denne kommisjonen kan gi grunnlag for mange refleksjoner. Hva var bakgrunnen for at det opprinnelige prosjektmiljøet strandet? Hvorfor ble representantene med en diakonal/praktisk bakgrunn utelatt?

Ville en kommisjon med et samspill mellom en teologisk og diakonal/praktisk ekspertise gitt et annet resultat?

DNDF viste seg som initiativtager. Forbundet arbeidet ikke bare innenfor fastlagte mål og strategier som en lydig lakei, men pekte på uløste problemer og handlingsalternativer. DNDF pekte på utfordringene, men det var andre som grep løsningene. Var det uheldig at det var andre interessenter som overtok? En av årsakene til at andre overtok var kanskje at DNDF hadde visse intensjoner om å «bruke» saken til organisasjonsmessig markering. Gjennom en utredning om diakoni skulle DNDF skaffe seg et nytt ideologisk innhold og muligens en ny diakonal identitet. Men er det riktig å bruke et felles-kirkelig problem som et middel til egen markering?

Et samlingspunkt

Definisjonen ble et samlingspunkt.

Men definisjonen var også et resultat av sin samtid. Definisjonen kan betraktes som en legitimering av at også kirken skulle ha et handlingsrom i forhold til en stadig voksende helse

og sosialtjeneste. Velferdssamfunnet tok etterhevert over ansvar og oppgaver hvor diakonien og humanitære organisasjoner tidligere hadde vært hovedaktører. 1970-åra var preget av en sterk utbygging av velferds og institusjonstjenester. Det var bl. a. tre ulike prosesser som preget feltet; økt statlig engasjement, endrede finansieringsformer for tilbud som hjemmesykepleie, sykehus og hjemmehjelp, og økt satsning på desentralisering, lokalsamfunn og nærmiljø. Som et eksempel på denne utviklingen kan vi nevne at i juli 1971 besluttet Regjeringen at det med virkning fra 1. jan. 1972 skulle ytes refusjon fra Folketrygden til hjemmesykepleien etter sykehusslovens sats som dengang var 75% av godkjente utgifter. Endringene av finansieringsformene bidro til en sterk vekst. Pr. 31.12.72 hadde 189 av landets 444 kommuner innført hjemmesykepleie etter Sosialdepartementets retningslinjer. I 60 av disse kommunene var virksomheten etablert etterat den nye finansieringsordningen var innført. 77 av de 189 kommunene hadde pr. 31.12.72 skriftelige samarbeidsavtaler med kirkelige eller humanitære organisasjoner. Kirken var en viktig helse og sosialpolitisk aktør.

Utover 1970-åra var det en sterk vekst i hjemmesykepleien og andre velferdstjenester. Fra kirkens side måtte man forholde seg til denne utviklingen. Definisjonen bidro til at diakonien fikk tilknytning til kirken. «Nødsaspektet» etablerte forbindelseslinjer til samfunnet.

Gjennom en konferanse på Gjøvik i 1978 om «Menighetspleien – et arbeidsredskap i kirkens diakoni» prøvde Diakonirådet å blåse liv igjen i mulighetene fra første delen av -70 tallet. Men forgjeves. Sokneprest Gunnar Østenstad som var en av foredragsholderne understreket i sitt foredrag forandringene slik:

«Rapportene fra de 15 menigheter i Hamar bispedømme tyder på at dette kurset kommer 7 år for sent. Bare 3-4 hadde samarbeidsavtaler. En rekke menigheter har hatt menighetssøstre, men da den kommunale hjemmesykepleien ble instituert, overtok de det hele.»

Aarflotkommisjonens materiale peker på viktige og nødvendige sider ved diakonien. Fra kommisjonens side var det åpenbart et ønske om å gi diakonien en mer «kirkelig» plassering enn tidligere. Den teologiske argumentasjon var med på å bidra til en slik kursendring.

Diakonien kirkelige markering ble etterhvert understreket enda klarere og sterkere enn de signaler som Aarflotkommisjonen gav. Det var den offentlige debatt om kirkens diakonale ansvar og oppgaver midt i 1970-åra og den kirkelige reformbevegelse som var med på å prege en utvikling i en slik retning.

Den første landskonferanse for diakoniarbeidere, som ble arrangert på Gjøvik i 1978, gav en fornyet tro på diakoniens plass og muligheter i Den norske kirke. I 1979 kom NOU 1979:15 «Diakonitjenesten i lokalsamfunnet». I kjølevannet av denne utredningen fulgte det et stort kirkelig engasjement for å få lovfestede diakonstillinger. Diakonierklæringen som ble vedtatt av Diakonihjemmet i oktober 1981, og som alle andre diakoniutdannelsesingituisjoner sluttet seg til, var med på å skape oppslutning om en tenkning om diakoni som etterhvert fant gjenklang i kirke og samfunn.

Definisjonen var nødvendig og på det daværende tidspunkt en tilstrekkelig plattform for den videre utviklingen av diakonien. 1970-åra var preget av debatt og foredrag. I 1980-åra begynte alle å bli opptatt av å vise hva de egentlig hadde ment. *Praksis og forsøksvirksomhet* overtok. En rekke diakonstillinger ble eta-

blert og diakonale arbeidslag vokste fra. Samtidig begynte en å se et visst felles preg over arbeidsfelt og metoder.

Litteratur:

«Diakoni og kirke», Luther 1976. «Diakonos» nr. 2/73. Diverse protokoller og dokumenter fra Kirkerådet, Diakonirådet, Bispemøtet og Diakonforbundet. Konferansemateriell fra Sundvoldenkonferansen -77. St.meld. nr. 104(72-73) «Om hjemmesykepleievirksomheten». Østenstad, Gunnar: Samarbeidsavtaler med sosiale instanser og tolkningen av disse utfra menighetspleiens kirkelige identitet. Foredrag på konferanse-Gjøvik-78.

Noter:

¹ Deler av dette materialet er tidligere bearbejdet i forbindelse med et planlagt bokprosjekt om «Kvardagsleg diakoni». Boka er planlagt som er artikkelsamling med S. Lappegard og T. Raustøl som redaktører.

² Rapporten fra Aarflotkommisjonen foreligger i boka «Diakoni og kirke» – Luther forlag 1976.

³ Et av de viktigste dokumenter som ble utarbejdet i forbindelse med kirkens sterke ønske om å få opprettet lovfestede diakonstillinger er innstillingen om «Opprettelse av lovfestede diakonstillinger» – godkjent i Diakonirådets møte 25.2.71. Her blir både motiv, kvalifikasjonskrav, utdanning, ansettelse, instruks og ordinasjonsforhold vurdert nærmere. Materialet fikk stor betydning for Bispemøtets fornyede behandling av saken i 1971. Kirkerådet godkjente i 1973 With-komiteens innstilling hvor soknediakon og diakonikonsulent ble vedtatt som nye stillingsbenevelser. Samme år forelå Ot. prp. nr. 65 (1972-73) «Om lov om diakonitjeneste i Den norske kirke».

⁴ Biskop Hagesæther hadde sagt seg villig til å være korrespondende medlem. Til sekretær i bistilling ønsket man å engasjere cand. theol. Lars Berge.